

Monumentaal Groen - routekaart

Impressie van de tweede praktijkdag routekaart, 8 september 2016 op landgoed Beekhuizen

Op deze tweede praktijkmiddag Monumentaal groen zijn we te gast op het Groenhorstcollege, een plek waar toekomstige beheerders van groen worden opgeleid. Locatiedirecteur Jacolien Spijkerboer heet ons welkom. Vanmiddag komt hier het groenblauwe netwerk bijeen, een samenwerking van verschillende opleidingen, werkgevers en beheerders van groen (zie voor meer informatie [deze link naar de factsheet Groenblauwe netwerk](#)), we openen de bijeenkomst gezamenlijk. Het blijkt erg leuk om elkaar te ontmoeten. Met dank aan Marcel Vijn (Wageningen UR) mogen we de presentatie en rapportages delen die vandaag besproken worden in het Groenblauwe netwerk: 'Natuur en economie verbinden op landgoederen: van belemmeringen naar handelingsopties' en 'Naar nieuwe verdienmodellen op een landgoed met pachters' (de links naar de rapporten zijn te vinden op de laatste dia van de presentatie, zie [deze link](#)).

Dit is de laatste praktijkmiddag Monumentaal groen uit de reeks. Op basis van een evaluatie (zie [deze link](#)) bepaald de provincie lijnen voor de toekomst. Graag ontvangen we uw feedback op het traject Monumentaal Groen en de bijeenkomsten!

Landgoed Beekhuizen

Eric Blok van SB4 ("spreek gerust uit als 'as before'") neemt ons mee in de ontstaansgeschiedenis van Beekhuizen, die ten grondslag ligt aan de recente vernieuwingsprojecten op het landgoed (zie de presentatie via [deze link](#)). Eric werkt vanuit drie vragen: wat was er, wat is er en waar gaan we naartoe? Een belangrijk persoon in de geschiedenis van Beekhuizen was Johan Frederik Willem baron Van Spaen, die halverwege de 18^e eeuw het landgoed onder zijn hoede kreeg en zich bij het beheer liet inspireren door zijn 'grand tour'- een rondreis door Europa die twee jaar duurde. Hij wilde bezoekers prikkelen om stil te staan en na te denken over het leven. Verschillende plekken op het landgoed nodigen daartoe uit. In een cultuurhistorische analyse zijn de plekken geïdentificeerd die ook nu nog betekenisvol zijn. Daarnaast zijn de ecologische waarden in beeld gebracht, evenals de recreatieve belevingswaarden (Nationaal Park Veluwezoom trekt jaarlijks 2 miljoen bezoekers!). De opgave die samen met de huidige eigenaar Natuurmonumenten geformuleerd is voor het herstel van Beekhuizen: balans tussen herstel van cultuurhistorie, behoud en waar mogelijk herstel van natuurwaarden en aandacht voor recreatieve mogelijkheden- in die volgorde. Recreatief medegebruik kan dus niet altijd en overal. Beekhuizen heeft drie eigenaren, de overgangen tussen de terreinen van de drie eigenaren, Natuurmonumenten, een particuliere eigenaar en de gemeente Rheden, zijn zichtbaar, maar niet prominent: het landgoed als geheel is leidend. De oorspronkelijke grandeur is de inspiratie voor de toekomst. Het is een plan voor de lange termijn, niet alles hoeft direct te worden uitgevoerd. Dat brengt keuzes met zich mee: waar geef je voorrang aan?

Bijzonder was het participatieve proces waarin de plannen voor herstel van Beekhuizen tot stand zijn gekomen, daarover vertellen de projectleider van de uitvoering Hans van Dijk en de voorzitter van Behoud Karakter Velp Wim van Tilborg tijdens de wandeling.

Bovenop de Keienberg

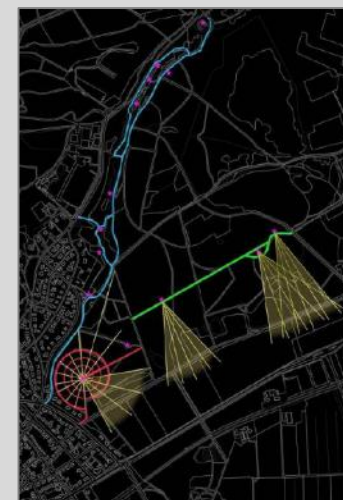
De eerste stop op Beekhuizen is bovenop de Keienberg, een rustplek die bol staat van de symboliek en betekenis. De akoestiek op deze plek is heel bijzonder! Uiteindelijk is het de bedoeling dat er vanaf de Keienberg opnieuw uitzicht komt over het IJsseldal.

De routekaart voor Monumentaal Groen, klik [hier](#) of dubbelklik op de afbeelding om de kaart te openen.

Toekomstige tuinbazen en beheerders van Monumentaal Groen!

De drie high-lights van Beekhuizen: de spirituele wandeling door het beekdal, de Keienberg en de aaneengesloten rij met heuveltoppen.

De bijzondere akoestiek bovenop de Keienberg wordt uitgeprobeerd!

Ontwikkeling van een landgoed in samenspraak met de omgeving

De planvorming voor Beekhuizen vond plaats vanaf 2008. Helemaal aan het begin van het proces is een bijeenkomst gehouden voor de omgeving. Van daaruit is een klankbordgroep geformeerd met 15 deelnemers. Gekozen is voor diversiteit: mensen die dichtbij wonen, mensen met een kritische blik, vertegenwoordigers van belangenverenigingen, maar ook mensen die wat verder weg woonden en met een andere blik naar Beekhuizen kijken. **Hans van Dijk**, die destijds projectleider van de uitvoering was, concludeert dat de samenwerking met deze mensen de plannen beter heeft gemaakt. Cruciaal daarin was dat de middelen voor de planvorming vooraf door de provincie ter beschikking waren gesteld en er dus daadwerkelijk ruimte was om invloed te hebben op de plannen! Een **tip voor de provincie**: geef subsidie voor plannen op hoofdlijnen of voor gedefinieerde opgaves, zodat er ruimte is om met de omgeving de plannen uit te werken. Monique de Rooij vertelt dat de provincie werkt aan een nieuwe regeling waarin werkzaamheden in het voortraject ook subsidiabel zijn (vanaf 2017).

Wim van Tilborg, die lid was van de klankbordgroep vindt dat Natuurmonumenten goed heeft geluisterd naar de klankbordgroep en ook daadwerkelijk dingen heeft gedaan met wat er is ingebracht. Een voorbeeld: de zuidzijde van de vijver is een zonnige plek die belangrijk is voor ringslangen. Het pad langs die kant van de vijver verdween daarom uit de plannen. De klankbordgroep bracht in dat het 'rondje rond de vijver' voor veel bezoekers en buurtbewoners waardevol is. Het pad is toen iets verderop rondom de plek van de ringslangen terug gebracht in de plannen. Bovendien was het pad de aanleiding om er een prettige picknickweide langs te realiseren, waardoor het pad extra belevingswaarde heeft gekregen. Overigens is het wel belangrijk om je te realiseren dat mensen in de klankbordgroep zitten vanuit persoonlijk belang en interesse. Een evenwichtige verdeling van belangen in de klankbordgroep is daarom belangrijk, benadrukt Wim.

Natuur cultuur: twee in een

Met **Andre ten Hoedt**, bioloog bij Natuurmonumenten, vervolgen we de wandeling. De overgangen van de stuwwal naar het rivierenlandschap, hoogteverschillen, vochtige plekken in löss: overgangen zijn interessant voor organismen. In veel gevallen zijn die overgangen nog eens extra aangezet door mensen en dat is goed voor biodiversiteit! Cultuurhistorie en natuur versterken elkaar op deze manier. Het beekwater op Beekhuizen is bijzonder, dat komt niet veel voor in drogere milieus op de Veluwe. De grote gele kwikstaart leeft hier dankzij de vlokkreeftjes in de beken. Op dit moment wordt eco-hydrologisch onderzoek gedaan om de waterstromen op Beekhuizen beter te begrijpen.

Soms neemt iets de overhand, bijvoorbeeld de mountainbikeroutes. Dat is een spannend evenwicht, waarbij recreatie echt verstorend kan zijn voor natuurwaarden. Op Beekhuizen is gekozen voor een zonering, waarbij intensieve recreatie, zoals mountainbiken, gescheiden wordt van kwetsbare natuurplekken en dat werkt hier heel behoorlijk. Mountainbikers kopen een vignet bij het bezoekerscentrum waarvan de opbrengsten gestoken worden in onderhoud van de fietspaden. Toezicht wordt gehouden door de boswachters. Daarnaast vindt er regelmatig afstemming plaats tussen Natuurmonumenten en de mountainbikevereniging.

“Samenwerking met de klankbordgroep heeft de plannen hier beter gemaakt.”
Hans van Dijk, projectleider

De picknick plek langs het pad rond de vijver.

Waar vroeger het pad rond de vijver liep.

De heldere beken van Beekhuizen zijn uniek.

In het voorjaar (“als de bosanemoontjes zijn uitgebloeid”) bloeit hier goudveel!

In het ontwerp nadenken over beheer en financiën

In de wandeling van **Eric Blok** neemt hij de deelnemers mee in het ontwerp.

De vijver op Beekhuizen heeft een metamorfose ondergaan. Vanaf de zitelementen aan de kop is de vijver ten volle te beleven. Het hele jaar door is er iets te zien. De bomen kleuren geleidelijk in de herfst en in het voorjaar lopen de bomen niet allemaal tegelijk uit. En als je geluk hebt zie je de ijsvogel of de ringslang.

Eric benadrukt hoe belangrijk het is om in het ontwerp al na te denken over beheer en financiën. Zo is er op Beekhuizen gekozen voor standaard banken die eenvoudig te vervangen zijn als dat nodig is.

Soms gaat het in de uitvoering mis. Eric neemt ons mee naar de waterval aan de overzijde van de vijver en wijst op lage hekjes rond wat rododendrons. In het ontwerp was hier een cluster van hoge en dichte rododendrons bedacht waar tussendoor je ineens naar de overkant van de vijver zou kunnen kijken. In de uitvoering was hiervoor niet voldoende budget en is gekozen voor minder en kleinere rododendrons die verder uit elkaar staan. De struiken zijn voor een deel uitgevallen en ontwikkelen zich slecht, waardoor het beoogde effect van een doorkijk er niet is. Als er een nauwere samenwerking was geweest tussen ontwerper en uitvoerder waren hier andere keuzes gemaakt.

De kwaliteit van het landgoed staat of valt met goed beheer. Een aantal keer heeft Eric gesproken met beheerders en vrijwilligers om het enthousiasme van het ontwerp met hen te delen en om meer inzicht in de plek mee te geven. 'Als beheerders en vrijwilligers werken vanuit inzicht in de plek doen ze hun werk soms net anders wat de kwaliteit van een plek enorm ten goede kan komen.'

Een opmerking uit de groep is dat het prachtig zou zijn als de verhalen van de historie van het landgoed beschikbaar zouden zijn voor bezoekers in een bundel of via een app. Het is de vraag wie daar tijd en budget in kan steken. Het zou beslist de plek nog interessanter maken.

Hoe de kwaliteit van het ontwerp en de cultuurhistorie nog beter geborgd zou kunnen worden in de beheerfase wordt besproken in de 'Vraag en antwoord' ronde na het diner.

Vraag en antwoord

Op basis van concrete vragen uit de groep zijn drie subgroepen geformeerd om door te praten, samen met een van de deskundigen.

Aan tafel bij Hans van Dijk en Wim van Tilborg kwam de vraag 'hoe kun je omgaan met negatief gebruik (recreatief) medegebruik?' daarbij wordt gedoeld op gebruik als hondentoilet en overlast bezorgende jongeren. De vraag kwam vanaf een landgoed in Hoevelaken. Op Beekhuizen werkt boswachterstoezicht goed, een tuinman heeft toch minder gezag zo wordt het ervaren. Er is in het ontwerp ook wel rekening mee gehouden door gebruiksstromen te scheiden, m.n. de mountainbikeroutes, maar ook het pad rond de vijver en de habitat van de ringslang die eerder aan de orde kwam. Verder helpt praten met een groep om samen te bepalen hoe gebruik gemaakt kan worden van het landgoed zonder overlast. Ook kun je met de gemeente of grote aangrenzende terreinen bespreken of daar plek is voor bijv. een hondentoilet of een plek voor de jeugd. In een uiterst geval waar de druk op het landgoed heel groot is, zou je het landgoed (een deel van de tijd) moeten sluiten- dat komt ook voor.

(Hoe) houd je een klankbordgroep levend? Is een tweede vraag die aan de orde kwam in deze groep. Een klankbordgroep kan ook in de beheerfase soms nog heel goed meedenken. Natuurmonumenten werkt op sommige plekken met een (Whats)app groep. Buurtbewoners stellen daarin vragen, signaleren problemen en

De vijver van Beekhuizen.

De plek waar een doorkijk tussen hoge rododendrons was bedacht.

Door de ontwikkelingen werd Beekhuizen weer herkenbaar als landgoed, voorheen was het een bos.

dragen ook zelf antwoorden en oplossingen aan. Zo blijft de beheerder van de groep goed op de hoogte en blijft de omgeving betrokken. Ook Gelders Landschap werkt voor specifieke opgaven, bijvoorbeeld het uitbaggeren van grachten, met een Whatsapp-groep. Nadeel is dat uiteraard niet iedereen over deze app beschikt. Hans van Dijk vult aan: het is goed om helder onderscheid te maken tussen structurele klankbordgroepen bijv. rond een gebied dat lange tijd in ontwikkeling is en tijdelijke klankbordgroepen bijv. rond een specifieke opgave. Een klankbordgroep moet een helder doel hebben.

Hoe borg je de kwaliteit van ontwerp en cultuurhistorie in uitvoering en beheer?

Was de derde vraag die besproken werd in deze groep. Natuurmonumenten werkt met visies (scope van 18 jaar), plannen en kwaliteitstoetsen (eens in de zes jaar). Bij de kwaliteitstoetsen wordt getoetst op de doelen en zo nodig bijgestuurd. Naast deze bijsturing achteraf is de kwaliteit van een plek sterk afhankelijk van de persoonlijke aandacht, kwaliteiten en interesse van een beheerder. Vrijwilligers zijn over het algemeen heel geïnteresseerd, maar hebben wel iemand nodig die structureel kennis deelt over de plek en goede begeleiding biedt. Het ei van Columbus om dit te waarborgen heeft de groep nog niet gevonden.

Aan tafel bij Eric Blok ging het gesprek over de volgende vragen: *Hoe achterhaal ik historische informatie van meer dan 200 jaar geleden over mijn landgoed?* Mogelijkheden zijn de 'speciale collecties' in Wageningen (Universiteit), het kadaster (vanaf 1832), internet of een oproep in de sociale media (maar geloof niet alles!), familie archieven met oude aktes, kasboeken, rechtszaken, of archiefmateriaal over grote ingrepen in de omgeving zoals infrastructuur. Zoals Eric aangeeft is het een zoektocht 'en soms moet je een beetje mazzel hebben'.

Hoe kom ik meer te weten over de filosofische lagen en achtergronden van het parkontwerp? Deze vraag is vooral ingegeven door de behoefte om mensen meer te boeien en te verbinden met het landschap. Eric vertelt dat je je dan vooral moet verdiepen in de persoon van de opdrachtgever. Wat is belangrijk voor hem/haar, wat deed de familie, wat voor vrienden en buren hadden ze? Waar ging men op reis, waardoor werden ze beïnvloed? De vrouwen waren vaak heel bepalend voor de tuin. Lees hierover in het boek 'Er stond een vrouw in de tuin' van AnneMieke Backer (zie [deze link](#) voor meer informatie). Vooral de vrije denkers, de vernieuwers zijn interessant. Stromingen zoals de vrijmetselarij of de antroposofie hebben soms hun invloed op de aanleg. Er zijn ook moderne voorbeelden van eigenaren met een sterke filosofie, denk aan Insel Hombroich of de Tempelhof van Huub en Adelheid Kortekaas. De vraag komt op in hoeverre huidige 'eigenwijze' eigenaren de ruimte hebben om binnen een monumentenstatus hun ideeën in parkaanleg vorm te geven. Het is vaak het werk van toenmalige excentriekelingen dat we nu zo hoog waarderen. Al met al is dit een thema dat de deelnemers bijzonder aanspreekt om verder te verkennen.

De laatste vraag was in deze groep ook *hoe borg je de kwaliteit van ontwerp en cultuurhistorie in de beheerfase?* Dit is van belang voor de aanlegfase. Het overbrengen van de gedachten van de ontwerper aan de uitvoerder vergroot de kwaliteit. Van waarde is om gelijktijdig met het ontwerp ook een beheerplan te maken en daarin het gewenste eindbeeld te beschrijven en goed toe te lichten waarom bepaalde maatregelen beschreven worden. Waarom op een bepaalde manier maaien of snoeien? Verder is het aan te raden om 'af en toe weer eens een rondje met de ontwerper te lopen'. Dan kan je samen bespreken of de bedoeling voldoende tot zijn recht komt. Wat bij groen (in tegenstelling tot bijvoorbeeld infrastructuur) nog niet veel gebeurt, is dat ontwerp en (bijvoorbeeld 25 jaar) beheer en eventueel exploitatie in één aanbesteding gebeuren. Dat zou wel een goed idee kunnen zijn.

De praktijkmiddag op Beekhuizen is de laatste in een reeks van acht praktijkdagen:

Voorstonden, 16 oktober 2014
Zie de impressie via [deze link](#).

De Wildenborch, 30 oktober 2014
Zie de impressie via [deze link](#).

Rhedeoord, 27 november 2014
Zie de impressie via [deze link](#).

Rosendaal, 21 mei 2015
Zie de impressie via [deze link](#).

Advies van Eric is om in ieder geval de aanleg en het eerste jaar onderhoud bij één partij neer te leggen. Bij oude parken, als de ontwerper overleden is, zal je vaak een herontwerp maken en ook de beheervisie bijstellen. 'Beheren is ook voortdurend ontwerpkeuzes maken'.

Aan tafel bij Andre ten Hoedt ging het gesprek over de volgende vragen: *Waar stopt werken met vrijwilligers en zijn er professionals nodig?* Sommige vrijwilligers zijn bijna professional. Maar een goede begeleiding blijft zeker nodig, vooral op een landgoed. Liefst met ondersteuning van een beheer-/ (gedetailleerd) werkplan waarin de doelen en de maatregelen zijn vastgelegd. In het beheer-/werkplan kun je zelfs al rekening houden met wie wat gaat doen. Daarbij maken vrijwilligers het verschil. Zij kunnen extra werkzaamheden uitvoeren, waar geen geld voor is en de puntjes op de i zetten. Daarnaast vullen vrijwilligers en professionals elkaar aan, omdat ze verschillende kennisaspecten en achtergronden meebrengen.

Hoe ga je ermee om als ecooloog als je kennis indruist tegen de regelgeving? Soms gaat de discrepantie in de regelgeving ten koste van de kwaliteit. Belangrijk is om te blijven praten, niet over regeltjesuitruil, maar op basis van kwaliteit voor natuur, cultuur en beleving. Als er goede ecologische argumenten zijn, moet er een uitzondering mogelijk zijn. De uitzondering zou opgenomen moeten worden in de regelgeving. 'Als je iets heel bijzonders kunt realiseren rechtvaardigt dit de uitzondering'.

Hoe belangrijk is openheid in Beekhuizen? De mens leefde van oorsprong op de savanne. Het landschap moet leesbaar (veilig) zijn. We vertoeven liever in een transparant park dan in een gesloten bos. In Beekhuizen hebben we dat al voor een deel kunnen bereiken, door het aanleggen van een picknickweide en het open maken van de oude bosweiden. Daarnaast zijn er veel bomen gekapt. De weilandjes met reliëf, gevarieerde randbeplanting en boomgroepen zijn landschappelijk erg mooi en hebben een hoge belevingswaarde.

Afsluiting en evaluatie

Dit was de laatste praktijkdag in een reeks van acht. In de grijze balk vindt u een overzicht van de praktijkdagen inclusief een link naar de impressie. We zijn benieuwd naar uw waardering van de praktijkdagen en wat deze u hebben gebracht aan kennis, kunde en een netwerk voor beter behoud van groen erfgoed. Vult u daarom de evaluatie in via [deze link](#). Mede op basis van de evaluatie bekijkt de provincie op welke wijze ze vervolg geeft aan de activiteiten voor Monumentaal Groen. En zoekt u elkaar beslist ook in de toekomst nog regelmatig op om samen te kijken en discussiëren over het groene erfgoed dat Gelderland rijk is!

Huis Sevenaer, 8 december 2015
Zie de impressie via [deze link](#).

De Cannenburch, 26 januari 2016
Zie de impressie via [deze link](#).

't Zelle, 13 juni 2016
Zie de impressie via [deze link](#).

Beekhuizen, 8 september 2016